

УДК 930 (477) 737 «15/16»

Олена Попельницька

НУМІЗМАТИЧНО-РЕЧОВІ СКАРБИ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО (НА ПРИКЛАДІ СКАРБУ XVI–XVII СТОЛІТТЯ З СЕЛА СТАРОСІЛЛЯ)

Стаття присвячена виявленню інформативних можливостей середньовічних монетно-речових скарбів, що досліджуються на прикладі скарбу, виявленого на початку ХХ ст. у селі Старосілля на Черкащині у маєтку відомого збирача українських старожитностей, графа О.О.Бобринського, який першим здійснив наукову атрибуцію речей і монет зі скарбу.

Кожний зі скарбів будь-якої історичної доби, починаючи від епохи бронзи і до сучасності, є, за визначенням археологічної термінології, «закритим комплексом», до якого у конкретний час ввійшли певні синхронні предмети. Особливість «закритих комплексів» полягає в тому, що вони є «експериментально чистими»: усі речі потрапили до них одночасно і можливість того, що там випадково могли опинитися предмети з іншої історичної доби (більш ранньої чи пізньої), практично не існує.

Особливо цінні для наукового дослідження нумізматично-речові скарби, до яких, крім предметів (побутових виробів, прикрас, зброї, посуду, знарядь праці) входять і монети, що є для речової частки подібних скарбів хронологічним індикатором.

Крім цього, нумізматично-речові скарби є практично невичерпним джерелом різноманітної історичної інформації, яку може з'ясувати допитливий дослідник. Це – економічні та торгові зв'язки, що знаходять відображення в асортименті монет і речей скарбу. Це – рівень професійної майстерності ремісників, що виготовили речі зі скарбів, що особливо яскраво проявля-

ється у ювелірних виробках. Це – етнічна і соціальна приналежність власників предметів, що «осідали» у скарбах; основні напрями «моди» тої чи іншої історичної доби. До того ж, датовані за нумізматичною часткою речі зі скарбів стають еталонними при з'ясуванні паралелей випадковим знахідкам (яких чимало як у музейних зібраннях, так і у приватних колекціях), місце походження і час виготовлення яких точно невідомий.

Прикладом «інформативного» скарбу є монетно-речовий комплекс з фондів Національного музею історії України (НМІУ), що складається зі срібних ювелірних прикрас та західноєвропейських монет першої третини XVI – першої половини XVII ст. Досі цей скарб (умовно названий мною Староселицьким. – *О.П.*) не введений до наукового обігу.

Скарб (який перебував у керамічному горщику) був знайдений у 1900 р. на полі священика в селі Староселечку¹ (зараз – Мале Старосілля Смілянського району Черкаської області), розташованому на річці Балаклеї. На той час цей населений пункт належав графу О.Бобринському, відомому збирачу українських старожитностей, голові Імператорського Археологічного комітету.

У 1915 р. власник подарував скарб Київському художньо-промислому і науковому музею, збірки якого є частиною колекцій НМІУ. У обліковій книзі 1914–1924 р. Історичного відділу музею (копія якої зберігається у фондах НМІУ) був зроблений запис про присвоєння музейних інвентарних номерів речам Староселицького скарбу. Порівняння двох описів скарбу (у щоденнику О.Бобринського та музейній інвентарній книзі) дало підстави для висновку, що О.Бобринський зафіксував лише срібні прикраси та монети, наявні у скарбі, не згадуючи про скляні намистини, які також надійшли у 1915 р. до музею.

У 1910 р., на момент виявлення, до скарбу, згідно запису у щоденнику О.Бобринського, входили 24 срібні предмети, 22 з яких (за винятком срібного церковного хреста з написами та персня, що залишилися у осіб, що виявили скарб) надійшли до його

приватного зібрання. При цьому як три номери О.Бобринський записав у щоденнику металеве намисто з 64 монет, 10 гудзиків від одягу та 44 дрібні намистини. Отже, реально до скарбу входили близько 140 срібних предметів, без урахування 97 скляних намистин.

Результати визначення речей та монет О.Бобринського і сучасних музейних експертів співпадають, хоча одержані в різний час незалежно один від одного. Так, О.Бобринський за нумізматичною частиною вірно датував скарб XVI–XVII ст., що підтвердила і сучасна наукова атрибуція. Він також описав і замалював предмети зі скарбу, що зробило можливою ідентифікацію речей скарбу (ще донедавна де паспортизованих) у масиві експонатів НМІУ.

До Староселицького скарбу, за О.Бобринським, входили наступні срібні предмети: 1. Дві пари сережок (точніше, «скроневих кілець» – підвісок до головного убору. – О.П.), прикрашених пірамідками з псевдозерні та гранатовими привісками; 2. Пояс–ланцюг; 3. Шість пернів: два – зі скляними вставками, один – з «серцеподібним» щитком, один – без декору, один – печатка та один – з монетним щитком; 4. Кілька фрагментів пряжок від поясу та портупей; 5. Десять гудзиків у формі «гирок» та одна – «бубонця»; 6. Два кільця; 7. Сім великих та 44 дрібні намистини; 8. Монетне намисто, що складалося з 48 монет, згорнених у трубочки та 16 монет–підвісок з пробитими отворами. За визначенням О.Бобринського, 23 з монет–трубочок – «дукачі польські і імперські», 25 – «копійки московських царів першої половини XVII ст.», а 16 монет з дірочками – «польські монети першої третини XVII ст.»²

Отже, монети з Староселицького скарбу, вилучені з грошового обігу і перероблені у парадну жіночу прикрасу, втратили функції грошей і набули нових як ювелірний виріб. Монетне намисто, символ багатства і достатку – деталь жіночого весільного вбрання, побутувало в Україні до XX ст.

Другий, детальніший перелік речей зі Староселицького скарбу міститься в музейній інвентарній книзі за 1914–1924 рр.:

1. Великий перстень з трьома «гніздами», у двох з яких збереглися вставки з червоного скла; 2. Пара сережок у вигляді товстих дротяних кілець з альмандиновими (гранатовими) підвісками фіолетово-червоного кольору; 3. Гудзики у вигляді гірок; 4. Перстень з круглим, не декорованим щитком; 5. Перстень з круглою вставкою з зеленого скла; 6. Перстень-печатка з гравірованими гербом та монограмою; 7. П'ять намистин, орнаментованих кульками*; 8. Шістнадцять польських монет 1602–1624 рр. з отворами**; 9. П'ятдесят*** російських копійок і польських «грошей» початку XVII ст.****, згорнених у трубочки; 10. Ланцюг-пояс; 11. Кулястий гудзик у трьох фрагментах; 12. Перстень з розеткою на серцеподібному щитку; 13. Сорок шість зелених і синіх скляних намистин; 14. Перстень з польським «грошем» початку XVII ст.****; 15. Тонкий кружечок; 16. Чотирнадцять ясно-брунатних намистин; 17. Пряжка, орнаментована кружечками, з отворами для кріплення; 18. Три намистини з блакитного скла; 19. Пряжка з кільцем, прикрашена гравірованою смугою; 20. Двадцять шість намистин з гірського кришталю; 21. Вісім скляних намистин з зелено-жовтого скла; 22. Пряжка з двома «реп'яхами», прорізами та отворами; 23. Дві «сережки» з пірамідками з зерні*****.

Доля Староселицького скарбу після передачі його у 1915 р. до музею склалась наступним чином. У 1926 р. він, разом з колекціями реорганізованого Київського музею старожитностей і мистецтва, надійшов до новоствореного Всеукраїнського центрального музею ім. Тараса Шевченка. Під час Другої світової війни скарб з музейними коштовностями був евакуйо-

* У щоденнику О.Бобринського зазначені не 5, а 7 намистин.

** У щоденнику О.Бобринського записані під № 19.

*** Збереглося сорок вісім.

**** У щоденнику записані під № 19

***** Ми вважаємо, що це – литовський «гріш»

Сигізмунда II Августа 1546 чи 1562 р.

***** Надійшли до музею пізніше, ніж увесь скарб.

ваний до Уфи, з якої його повернули спочатку до Державного банку СРСР у Москві, а в 1946 р. – до Києва. У 1948 р. прикраси зі скарбу були записані до інвентарної книги дорогоцінних металів Київського державного історичного музею. На той час вони вже «фігурували» не як речовий комплекс з конкретним місцем знахідки, а як окремі експонати з узагальненою позначкою «старі музейні фонди». Причиною депаспортизації Староселицького скарбу стала загибель довоєнних облікових документів. У 1969 р. окремі предмети скарбу надійшли до Музею історичних коштовностей, з якого у 1984 р. повернулись в Державний історичний музей УРСР.

Ідентифікація (ідея якої належить старшому науковому співробітнику Музею історії Києва Павловій Вірі Вікторівні, за що автор висловлює їй вдячність) речей зі Староселицького скарбу стала можливою завдяки записам і замальовкам їх у щоденнику графа О.О.Бобринського, що зберігається у Науковому архіві НМІУ. Завдяки цьому автору пощастило не лише ідентифікувати депаспортизовані речі зі скарбу серед експонатів НМІУ, а й відтворити обставини його виявлення та первісний склад. Сьогодні у фондах НМІУ і його філіалу Музею історичних коштовностей зберігаються 78 срібних предметів зі Староселицького скарбу. Не вдалося виявити 97 скляних і 7 срібних намистин та дві фігурні пряжки.

За результатами апробації більшість ювелірних виробів зі скарбу виготовлені зі срібла 500–600°. З більш високоякісного металу зроблені пара «сережок» з пірамідками з псевдозерні (срібло 925°), перстень з монетним щитком (916°) та дротяне кільце (750°), яке, можливо, є фрагментом «скроневого кільця».

При виготовленні прикрас («сережок», перснів, поясу-ланцюга, пряжки) були застосовані різноманітні ювелірні техніки: лиття, карбування, гравірування, кольчужного плетіння, скані, пайки, псевдозерні та псевдоскані. Як вставки до перснів та підвіски у «сережках» використані тоноване скло та зерна гранату.

Спосіб кріплення (за допомогою великих трикутних «лапок», розташованих по периметру «гнізда») скляних вставок у щитках пернів нагадує кріплення у персях іншого монетно-речового скарбу кінця XVI – середини XVII ст. (що також зберігається у НМІУ), виявленого у 1963 р. в с. Пекарі Канівського району Черкаського області. Подібними за виглядом і технікою виготовлення («кольчужне плетіння») є і два дротяні пояси-ланцюги з Пекарівського і Староселицького скарбів. Обидва скарби походять з одного історичного Канівсько-Черкаського регіону, і є синхронними. Певно, що речі, представлені в них, у XVI – першій половині XVII ст., були розповсюдженими на Черкащині (а, можливо, і по всій Україні) ювелірними виробами, що виготовлялися у кількох примірниках (можливо, у одній і тій самій майстерні) для реалізації на внутрішньому ринку.

Проте, такі прикраси зі Староселицького скарбу, як перстень-печатка («сигнет»), дві пари «скроневих кілець», перстень з щитком з монети-«гроша» – не схожі на серійні ювелірні виробу. Скоріше, це – речі, виготовлені за індивідуальним замовленням, точні аналогії яким не виявлені.

Дещо незвичний (навіть архаїчний) вигляд мають дві пари «скроневих кілець» та гудзик-бубонець з Староселицького скарбу: вони нагадують археологічні знахідки з території України, які у фахових виданнях датовані давньоруськими часами. Однак це не повинно дивувати, адже, за словами дослідника українського ювелірного мистецтва М.Петренка, «у XVI – першій половині XVII ст. українське золотарство було позначене рисами давньоруського мистецтва, традиції якого стали основою для розвитку всього українського мистецтва»⁴. Так, два масивні «скроневі кільця» (що складають пару), у формі октаєдрів з товстими дротяними дужками, бічні грані яких прикрашені пірамідками з псевдозерні, подібні до так званих «сережок половецького типу», час побутування яких традиційно визначається XII–XIII ст.⁵ Однак «сережки» зі Староселицького скарбу, на відміну від більш ранніх прототипів, досконаліші за

технікою виготовлення. Отже, їх можна розглядати як наступну ступінь у генетичному розвитку типу прикрас, що побутували у Південній Київщині і Черкащині з XII ст. і у видозміненому вигляді «дожили» до пізнього середньовіччя.

Ще одна річ зі Староселицького скарбу, гудзик-бубонець, також має аналогії серед давньоруських археологічних знахідок. Те ж саме можна сказати і про гудзики у вигляді гирок, форма яких лишалась незмінною з XII ст.

Інша пара «скроневих кілець» зі скарбу, з гранатовими підвісками, має аналогії не лише серед ювелірних виробів XIV–XV ст. з території України (так звані «сережки у вигляді знаку запитання»), а й у середньоазіатських та російських. Зокрема, найбільш подібними за формою і призначенням є масивні російські «сережки-одинці» XV–XVII ст., які використовувались і як прикраси головних уборів. Кожна з таких сережок мала дротяну круглу «мочку», до якої кріпився стержень з нанизаними намистинками, напівкоштовними камінцями та литими срібними циліндриками з псевдозернню⁶. Подібними за декоруванням та формою є і прикраси, традиційні для Середньої Азії (Бухара, Самарканд) та кримських татар⁷.

Цікавим є і гравірований декор невеликої пряжки, окремі елементи якого нагадують кочівницькі «тамги» – знаки власності, відомі у північному Причорномор'ї з давніх-давен.

На нашу думку, існують і більш давні прототипи такого типу прикрас, відомі за матеріалами археологічної салтівської культури VIII–X ст., носіями якої були хозарські та давні болгарські племена – мешканці Українського Лівобережжя.

Подібність «сережок» зі Староселицького скарбу до прикрас народів, що населяли Лісостеп України у VIII–XV ст. (алан, протоболгар, половців) та їх нащадків, можна пояснити присутністю кочовиків на Черкащині до XVII ст. включно. До другої половини XIV ст. цей регіон був улусом Золотої Орди. З 1396 р. на Черкащині литовський уряд надавав землі хану Тохтамишу з прибічникам, котрі емігрували з Золотої Орди внаслідок політичної боротьби. Міста Черкаси та Канів (згідно переказів,

зафіксованих «Описом Канівського замку 1552 р.» виникли як поселення кавказьких п'ятигорських черкесів, переселених Гедіміном⁸. У 1545–1552 рр. серед землевласників Черкаської і Канівської округи при переписі населення були зафіксовані тюркські прізвища. Про присутність у цьому регіоні тюркського етносу свідчать і топоніми, зокрема назва міста Чигирин та рік Балаклії, Ташлика та ін. З часу захоплення у 1552 та 1556 р. І.Грозним Казані та Астрахані і до 1637 р. в околицях Черкас та Чигирин осіли кілька «хвиль» буджацьких татар, що емігрували зі сходу⁹. Не виключено, що кочовики, які на українському порубіжжі переходили до осідлості, принесли і поширили власну матеріальну культуру (зокрема, типи прикрас), у якій збереглись надбання попередніх століть.

Проте, можлива і інша версія подібності прикрас Староселицького скарбу та ювелірних виробів кочівників XII–XIII ст. З писемних джерел XVI та XVII ст. відомо, що серед «відхідників» Канівщини і Черкащини у той час був популярний і такий «промисел» як пограбування курганів. Зі слідами таких грабунків кілька разів довелося зіткнутися гр. О.Бобринському під час розкопування курганів різних історичних епох, розташованих на території його Смілянської економії. Не виключено, що саме таким є походження деяких предметів зі Староселицького скарбу – речі з пограбованих стародавніх курганів Черкащини.

За нумізматичною частиною – підвісками металевого намиста, «нижня межа» побутування речей зі Староселицького скарбу може бути визначена за «старшими» монетами – двома польськими солідами Сигізмунда I Старого (1530–1549 рр.). «Молодшою» з монет «моніста» є шведський «трояк» Густава Адольфа.

З'ясування «верхньої межі» побутування речей скарбу є проблематичним, тому що згорнені у трубочки монети – елементи металевого намиста, деформовані та потерті. Лишається довіряти О.Бобринському, який визначив їх як «російські копійки» царів Михайла Федоровича (1613–1645 рр.) та Олексія

Михайловича (1645–1676 рр.). Щодо присутності останніх О.Бобринський висловив сумніви.

Прямими паралелями до «рогатих» скроневих кілець зі Староселицького скарбу є ювелірні вироби з кількох монетно-речових скарбів другої половини XVI – першої половини XVIII ст., що походять з території Молдови та Румунії. Найбільш «старша» монета цих скарбів датована 1574 р., «молодша» – 1657 р. Так, у скарбі з населеного пункту Dezhghinea (виявленого у 1928 р. поблизу Кагулу у Гагаузії), крім двох «рогатих» сережок, перебували також три гудзики у вигляді бубонців, виготовлені з двох з'єднаних по горизонталі напівсфер. Самі ж срібні сережки у точності нагадують ті, що походять зі Староселицького скарбу: мають форму куба (октаедра) з дужкою, прикрашеного пірамідками з зерні та накладками зі сканного дроту. Цікаво, що сережки були прикріплені до срібного ланцюга завдовжки 39,5 см з подвійних ланок і, на думку румунського дослідника А.Іоніти, використовувалися вже не як сережки (як у більш давні часи), а як прикраси до головних уборів. Один з гудзиків-бубонців зі скарбу прикрашений орнаментом зі сканного дроту. Пара подібних «рогатих» сережок перебувала і у скарбах, виявлених у 1910 та 1936 рр. в Ulmeni та в Purcari біля Тигині. У другому випадку «верхню межу» побутування прикрас зі скарбу визначає «молодша» монета 1601 р. У першому скарбі також перебував срібний позолочений перстень, конусоподібний щиток якого був прикрашений вставкою з граната-альмандина, а «рогаті» сережки мали бічні гнізда для декоративних вставок з каміння чи скла. Автор дослідження, присвяченого середньовічним румунським і молдавським скарбам, вважає, що аналогіями до сережок з вищезазначених речових комплексів з Молдавії є інші подібні молдавські знахідки, датовані XVI ст., та можливо, і більш раннім часом. Це – прикраси з поховань некрополів Сучавської фортеці та Єні-сали (в яких датуючі монети відсутні), зі скарбів з Сахарні біля Орфею та інші. На відміну від ранніх прототипів (які перебувають у скарбах XVI–XVII ст. у фрагментованому і

зіпсованому вигляді), сережки другої половини XVI–XVII ст. мають більшу вагу і складніше орнаментування. У цей час вони вже не носяться у мочках вух, а стають головними прикрасами. На думку А.Іоніти, причиною утворення молдавських монетно-речових скарбів (до складу яких увійшли і «рогаті» сережки) стали бурхливі події, що мали місце на території Молдови з другої половини XVI ст., зокрема, похід війська російського царя Івана Лютого 1574 р. та українських козаків, що у середині XVII ст. під час боротьби між М.Бесарабом і В.Лупулом, стали на сторону останнього¹⁰.

Повертаючись до аналізу Староселицького скарбу з території України, не варто забувати, що саме буджацький степ разом з українським «Диким Полем» у часи пізнього середньовіччя був зоною татарських кочівок, а у молдавській Гагаузії і досі мешкають представники колись численного кочівницького союзу, що зберегли тюрську мову. Отже, нема нічого дивного в тім, що існують паралелі між прикрасами, виявленими на Черкащині і в Молдавії, якщо припустити їх приналежність мобільним середньовічним кочівникам.

Вірогіднішою причиною утворення Староселицького скарбу могли стати як події Національно-визвольної війни середини XVII ст., так і козацьке повстання попередніх десятиліть чи один з татарських набігів. Адже прикордонний Канівсько-Черкаський регіон до XVIII ст. межував з «Диким Полем». Найближчі до Малого Старосілля населені пункти, Орловець і Мліїв, у писемних джерелах згадуються ще у 1502 р., а «Рденське» (Іридинське) болото – у 1531 р.¹¹ Місто Корсунь (село Male Старосілля перебуває у межах колишнього Корсунського староства) у 1585 р. було засноване на Чорному татарському шляху¹². Про татарський набіг, що став причиною спустошення багатьох населених пунктів на Черкащині, згадують автори «Подимного тарифу 1631 р.»¹³. Майбутнім містечком Смілою (неподалік якого знаходиться село Male Сатросілля), тоді ще слободою Тясмине, з 1633 р. володів магнат С.Конецпольський. Приблизно в той же час місцеві козаки

відбили татарський напад, обійшовши ворогів через Ірдинське болото. У 1631 та 1637 р. майбутня Сміла та довколишні землі опинилися в епіцентрі козацьких повстань І.Злого, П.Бута та Д.Гуні. У 1648–1654 рр. Сміла на деякий час стала сотеним містечком Чигиринського полку, там знаходилася резиденція сина Б.Хмельницького, Тихіша. Після Андрусівського миру 1667 р. Сміла знову опинилася на польській території і повернулася до Конецпольських. Часті набіги татар і турецьких військ змусили мешканців містечка у 1670-х рр. емігрувати на Лівобережжя¹⁴. Отже, причин, через які могли бути захищені у землю речі Староселицького скарбу, у XVII ст. було більш, ніж достатньо.

Можливо, на місці Старосілля (назва якого свідчить про давній час виникнення)*, у XVII ст. існував шляхетський хутір чи невелике село. Справді, у «Подимному тарифі» Київського воєводства за 1631 р. зазначені два села Старосілля (Starosielec), власниками яких були пани Baltcer Lagewnicku та Jerzy Zubr. За перше з сіл (де було більше мешканців) сплачувалося тридцять вісім злотих податку, за друге – десять¹⁵. Цікаво, але і сьогодні на Черкащині існують два Старосілля, що належать до суміжних Городищенського та Смілянського районів: перше – на річці Ірдинь, друге – на її притоці Балаклеї. Щоб розрізнити їх називають Великим і Малим Старосіллям. Можливо, саме ці села мали на увазі складачі «Подимного тарифу», хоча стверджувати це напевно не можна.

Поряд Малеого Старосілля, і зараз оточеного лісовими масивами та Ірдинським болотом, з 1656 р. знаходився Ірдинський Преображенський чоловічий монастир (зруйнований у 1709 р. військом П.Орлика), утворений зі скиту, відомого з 1625 р.¹⁶

Староселицький скарб можна розглядати і як коштовності однієї родини, і як награбовану військову здобич. Про те, що

* Для порівняння: один з хуторів родини Хмельницьких, заснований на початку XVII ст., мав назву Новоселиця.

до скарбу ввійшли прикраси кількох осіб, свідчить 6 чоловічих перснів великого діаметру і однакового розміру (2,2–2,5 см). Отже, усі вони призначались для одного і того ж (вказівного?) пальця і могли належати щонайменше 2–3 особам. Крім чоловічих прикрас (перснів, трьох пряжок, пояса) до скарбу ввійшли і елементи жіночого святкового вбрання: дві пари «скроневих кілець», монетне і скляне намиста, дрібні гудзики.

Про заможність власників Староселицького скарбу свідчить те, що усі прикраси виготовлені зі срібла. Наявність персня «сигнета» (який у XVI–XVII ст. мав функції своєрідного посвідчення особи у представників магнатства, шляхти і духовенства)¹⁷ з гравірованими кириличними літерами «Д» і «М» говорить про приналежність одного з власників речей скарбу до православної шляхти. Герб на персні (лук зі стрілою) був досить поширеним в польській геральдиці XVII ст., тому важко встановити його конкретного власника. Дуже обережно можна припустити зв'язок цього персня з родиною Даниловичів – власників Корсунського староства. У 1631 р. старостині Софії Даниловичевій належали Звенигородка, Лисянка, Стеблів, Медведівка, Чигирин¹⁸, чи князів Домонтів. Останнім належало с. Домонтове на Дніпрі та (у 1552 р.) с. Мошни. Будинок князя Василя Домонта Черкашеніна «Люстрація» Черкаського замку 1552 р. зазначала у межах цієї фортеці¹⁹.

Наукове значення монетно-речових скарбів типу Староселицького важко переоцінити. Адже, на відміну від випадково виявлених ювелірних виробів (датування яких є досить проблематичним і спірним), у подібних скарбах їх речова частка датована нумізматичними матеріалами.

При недостатньому вивченні на сьогоднішній день типології і хронології середньовічних українських ювелірних виробів речові частки таких скарбів можна вважати еталонними при датуванні та атрибуції подібних до них знахідок.

1. Бобринский А. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы. В 3 тт. – Т. 3. – СПб., 1901. – С. 148.

2. Науковий архів НМІУ. – Ф. 3-а. – Од. зб. 2. – С. 58 зв., 59 зв.
3. Інвентарна книга № 2 історичного відділу Київського музею старожитностей і мистецтв за 1914–1924 рр. Копія. Рукопис. – Фонди НМІУ.
4. Петренко М. Українське золотарство XVI–XVIII ст. – К.: 1970. – С. 50–51
5. Золота скарбниця України. – К.: 1999. – С. 46–47. – Фото 78–79
6. Медведева Г., Платонова Н., Постникова-Лосева М., Смородинова Г., Троепольская Н. Русские ювелирные украшения 16–20 веков из собрания Государственного Исторического музея. – М.: 1987. – С.15–16, 27, 54.
7. Ермакова Е.С. Женские украшения Бухары конца XIX – начала XX в. // Ювелирное искусство и материальная культура. Сборник статей. – СПб., Издательство Государственного Эрмитажа, 2001. – С. 192, рис. 6–6.
8. Описание Каневского замка. 1552 г. // Архив Юго-Западной России (далі – АЮЗР). – Ч. VII. – Т. I. – К., 1886. – С. 103.
9. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1993. – С.171–174.
10. Ionita A. Podoabe asociate cu monede in tezaure medievale aflate in colectiile institutului de arheologie «Vasile Parvan» // Simpozion de numismatica. Organizat in memoria martirilor cazuti la Valea Alba, la implinirea a 525 (1476–2001). Chisinau, 13–15 mai 2001. Comunicari studii si note. – Bucuresti, 2002. – S. 211–217.
11. АЮЗР. – Ч. VII. – Т. II. – С. 135.
12. Грамота Стефана Баторія на магдебурзьке право заснованому на татарському шляху місту Корсуню. 1585 р. // АЮЗР. – Ч. VIII. – Т. V. Акты об украинской администрации XVI–XVII вв. – К., 1907. – С. 240.
13. Тарифа подымной подати Киевского воеводства 1631 р. // Там само. – Ч. VII. – Т. I. – К., 1886. – С. 320.
14. Історія міст і сіл України. Черкаська область. – К., 1973. – С. 484.
15. Тарифа подымной подати Киевского воеводства 1631 р...– С. 393.

16. Похилевич Л. Сказание о населенных местностях Киевской губернии. – К.: 1864. – С. 647; Зверинский В.В. Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи. В 3 тт. – Т. 3. Монастыри, закрытые до царствования Екатерины II. – СПб., 1897. – С. 71, № 1636.

17. Энциклопедія: Археологія і нумізматыка Беларусі. – Мінськ: 1993. – С.614.

18. Тарифа подымной подати Киевского воеводства 1631 р...– С. 408.

19. Описание Черкасского замка. 1552 г. // АЮЗР. – Ч. VII. – Т. I. – С. 86, 89.

Olena Popelnytska

**OBJECTS AND MONETARY TREASURES
AS HISTORICAL SOURCES (BY THE EXAMPLE OF VILLAGE
STAROSILLYA'S TREASURES XVI–XVII CENTURIES)**

The article is dedicated to investigation of informational possibilities of medieval objects and monetary treasures and was made by the example of treasure found in the estate (village Starosillya Cherkasy region) of earl O. Bachynskyi, a famous collector of Ukrainian antiquities, at the beginning of the XX century. He was the first man who made scientific ascription of objects and coins of this treasure.